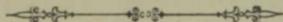

Бълмарска Сбирка.

Около вишната и край огъня.

(Изъ дѣтскитѣ ми спомени).

Отъ С. С. Бобчевъ.

... Та вий не обичате ли вишната, нейнитѣ листа, нейнитѣ цвѣтовце, нейнитѣ плодове?

Азъ ги много обичамъ....

Ами не обичате ли огъня, огъня кога тихо свѣтлѣе на огнището и огъня въ пещъта, кога излека запѣе или забумти буйно, затрѣщи шумно и нѣщо зарасправя живо... живо.

Азъ го обожавамъ.

— За цвѣтовцетѣ на вишната, какъ и да е; но ний не разбрами твоето обожаване на огъня... Непонятна страсть...

А, азъ ви се моля, да ме чуете, и, подиръ, пакъ си ви-кайте: „непонятна страсть!“

*

Бѣхъ още дѣте.

У дома, на двора, до самитѣ пжтни порти, срѣщу кжщнитѣ врата, се бѣше исправила тя....

Клчеста, листната, дошла-не-дошла пролѣтъ тя напѣшила...

А цвѣтъше тя!... Само да видѣхте вий она прѣсенъ, ароматенъ, бисеренъ цвѣтъ на нашата вишня...

Че и нейнитѣ вѣйки!... Колко гжвкави бѣхж тѣ; какъ се увивахж и какъ се милвахж, особно вечеръ, съ вечерника, нѣженъ, срамежливъ, прѣдназливъ, като се срѣщахж—или мълчишката или съ нѣкое тихо-тихо тжнаникание...

И азъ идѣхъ подъ вишната, откъсенѣхъ грижливо нѣкое цвѣтець... или откършехъ нѣкое листо... само листо, та си го гледахъ...

По-късно вишната оздрѣваше. Какъ бавно оздрѣваше тя и колко много я чакахми ний за да оздрѣе!...

Цвѣтѣше, много цвѣтѣше, сѣкашъ все цвѣтѣше, а оздрѣваше полека, струваше ми се, много... много кжсно...

Но, оздрѣваше.

Да видѣхте тогазъ здрѣлитѣ вишни...

Че то какви вишни?...

Сега нѣма таквизъ.

Онѣзи бѣхж тѣмно-румяни, лѣскави, а пѣкъ сочни, сѣкашъ ще закапи отъ тѣхъ онзи червенъ и вкусенъ сокъ; тѣ бѣхж... и прозрачни... Знаете ли какъ прозрачни? Сѣкашъ огледало.

И колко пжти сми се огледвали въ вишнитѣ!

Немà виѣ не сте се огледвали въ нѣкоя вишня...

*

Ходѣхъ въ училището...

Сричамъ бе-а=ба, бе-а=ба=баба, а не забравямъ, че вишњята здрѣе...

Върнж се, стжпвамъ прѣзъ прага на портата, а вишњята стои мирно, погледва ме съ хилядитѣ си очета или понавела вѣйки... шумоли...

Вслушвамъ се. Нѣщо си приказватъ листата, цвѣтенцата...

Азъ идж подъ тѣхъ, подслушвамъ ги какъ си шепнатъ...

И, сѣкашъ, че имъ разбирахъ отъ приказката все така тихичка, приятна, сладка...

Тѣ си приказвахъ за хубавото врѣме, за росата, която ги пѣстрѣше и подпрѣняваше, за топлото и свѣтло слѣнце, което любезничаше съ тѣхъ по цѣль день и за вечерника, който се вѣставаше при тѣхъ нãдвечерь...

Когато вече оздрѣвахъ хубавѣ, азъ си откъсвахъ самъ двѣтри вишни...

Ей-тѣй, на, гудж единъ столъ, качж се на него, привеждж съ прѣчка нѣкое клонче и си откъснж... Тя не бѣше и много висока, нашата вишня.

Мама ми позволяваше да направж това. Тя знаеше колко съмъ азъ приятель на вишњята; тя ме виждаше постоянно, като се зазѣпвахъ и радвахъ и на листенцата, и на цвѣтенцата, и на плодовцетѣ.

„Откъсени си, синко, ми рѣчеше; — салтѣ гледай нѣщо да не скършишѣ, клонче да не падне...“

Мама тръперѣше надъ вѣйкитѣ. Шо глѣчки съмъ ялъ за нѣкое неволно откършено клонче...

Та и азъ гледахъ да не късамъ клончета. Защо да ги късамъ? Вишњята щѣше да плаче... За листата и вишнитѣ не врѣдѣше; листата сами ще си паднхтъ, а вишнитѣ... на ли бѣхж за ѣдене...

Не знаехъ ли азъ това? Не бѣхж ли ми го казвали толкозъ пѣти?

*

Пролѣтъ съ цвѣтъ, лѣтъ съ плодъ, есенъ макаръ съ поблѣднѣлитѣ си листа, а вишњята все бѣше весела, все бѣше засмѣна, все бѣше доволна...

Пъкъ зимѣ?...

Мислите, че зимѣ тя не бѣше хубавелка!... Мамите се.

Вий да погледнѣхте само нейнитѣ вѣнци — истински гирианди отъ перли всевъзможна голѣмина, — които се увивахж около нейната богата коса.

А обичитѣ ѝ?... Всички унизани съ бриланти и свѣтятъ, свѣтятъ, свѣтятъ, ви казвамъ, като слънце...

Да можехте отъ нѣкъдѣ само да зарнете забрадката, която си станѣше по нѣкога на глава...

Че гдѣ въ днешно врѣме таквазъ чудно раскошна забрадка и у най-хубавелката... вишња?...

Онѣзи бѣше истинска царицина корона.

Озвѣти я слънцето... То идваше и зимѣ да навѣсти по нѣкога своята приятелка, да я помилва, да я облѣе съ своя макаръ хладенъ свѣтликъ...

То не я забравяше.

А мама, не знамъ защо, не ме пущаше да се зазѣпвамъ толкозъ въ зимния и чудно раскошенъ костюмъ на вишњята.

— Въ кѣщи! — рѣчеше тя.

— Хайде, въ кѣщи! — извикаше по-на високо. Ще истинешъ, че послѣ...

Менъ не бѣше студено, но трѣбваше да послушамъ мама.

Колко пѣти бѣхж ми казали, че добритѣ дѣца слушатъ майкитѣ си и че за туй Господъ ще ги благослови!...

*

И азъ отивахъ въ кѣщи.

Какво да правж? Още не можехъ да четж... само сричахъ.

Пещьта бѣше запалена... На огнището тлѣше малко огънь...

Сжчкитѣ и цѣпеничкитѣ бѣхж пламнжли; въ пещьта се чуваше нѣщо... истинска глѣчка...

Сѣкашъ се карахж коя свѣти повече, коя топли повече, коя пѣе повече...

А тѣ всички и свѣтѣхж, и топлѣхж, и пѣяхж... Ама нали е за прѣспирня?... И тѣ се прѣспирахж...

Язичетата на огъня искачахж на вѣнъ, вѣнъ отъ пещьта; на-цвѣтове, на-цвѣтове: желти, тъмно-желти, та възчерни, или пъкъ червени, вишняни, та дору тъмно-кафяви...

Повечето се дигахж на горѣ, по-гордитѣ; други се на-вождахж на долѣ... по скромнитѣ; сѣкашъ искахж да се спри-кажтѣ и съ огнището, съ огъня, който бѣше на него...

И азъ вишеж очи въ пещьта, гледамъ, гледамъ и не можж да се нагледамъ на хубавата картинка...

О, този огънь въ нашата пещь... Колко, ама колко хубавъ, колко милъ, колко привлѣкателенъ бѣше!...

Въ собата е по-топло, а азъ не влизамъ вжтрѣ, ами стоиж въ кѣщи и го гледамъ... и му се радвамъ.

*

А знаете ли, че той не само приказваше, ами и пѣше...

Може да ми вѣрвате, може — не, а огънятъ въ нашата пещь пѣше... Ама не сега,... о, не!... тогазъ пѣше.

Той пѣше ту излека, ту засилено, но повечето пѣше излека, съ единъ младъ, остъръ, живъ гласъ...

И пѣсенъта му бѣше сладка таквазъ... И азъ не знамъ какъ да ви я опишж...

Какъ да ви въспроизведж сега пѣсенъта на огъня отъ нашата пещь?

Не можж. Искамъ, много искамъ, а не можж... Камо я, да можахъ... Каква чудна бѣше тя тогазъ.

Сега, не дѣйте, моляж ви се, иска туй отъ мене. Не дѣйте...

А огънятъ пѣше ви казвамъ; по нѣкога той се обѣрнѣше на истински хоръ... Обикновенно туй ставаше, когато вѣтърътъ се озовѣше отъ вѣнъ около коминя и вземѣше да приглася...

И азъ гледахъ огъня и слушахъ неговитѣ мотиви ту тихи и сладки, ту буйни и остри.

*

На огнището тоже имаше огънь. Азъ ви казахъ. Но той бѣше обикновенно по-сдържанъ, по-кротъкъ, по-спокоенъ...

Чинѣше ми се, че бѣше по-старъ. Даже понѣкога ми се прѣдставляваше, че не струва толкозъ *хасъ* отъ буйния и веселъ хоръ въ пещъта...

И гледашъ, токо заспалъ... загасналъ.

Но и той понѣкога доста се съживяваше, зашумѣваше, расиѣваше и дору разиграваше. Особно срѣщу голѣмъ празникъ...

Тогазъ искри, хиляди искри искачахъ и хвърчахъ на вѣнъ... изъ куминя.

На бѣдни вечеръ тѣзи искри ставахъ милиони.

По нѣкога се опитвахъ да броѣ тѣзи искри... Кждѣ ще ги прѣброишъ!... Засмѣхъ ми се нашитѣ. И азъ млякнахъ. Хванѣше ме ядъ, че съмъ се заловилъ за невъзможна работа... Немà никой не може да прѣброи искритѣ?...

За туй пѣкъ ги гледахъ и имъ се радвахъ, защото... може защото ми бѣше хубаво край огнището; може защото нѣмаше цвѣтвце на вишнитѣ; а може... защото ако влѣзѣхъ въ собата (стаята), гдѣто е много топло, не щѣхъ да бѣдъ тѣй свободенъ; татю турилъ цѣкла на очи и чете „Книжицитѣ“ или прѣгледва голѣмото херувико за утрѣ; най-послѣ, може защото и мама често сѣдне до кхта, край огнището, и запѣе нѣкоя отъ нейнитѣ си тжовни пѣсни: „Оста лѣсичка вдовичка“ или „Вълко, Вълко, Вълко башъ байрактаръ“ или пѣкъ приказва ми нѣкоя приказка за това: „какъ имало едно врѣме единъ царъ, какъ царѣтъ ималъ единъ синъ, какъ царския синъ трѣгналъ да търси неродена мома за да се ожени за нея... Пѣкъ баба въ това врѣме нѣщо си мърмори.., и бърза да плете: „Булка!—повиси баба гласъ—булка! отмъкни тенджерата; не видишъ ли, че взе да кипи...“

Знаете ли вий приказката за неродената мома? Тя е единъ отъ перловетѣ на народнитѣ умотворения...

И слушахъ азъ, слушахъ и за „неродената мома“, и за „песоглавцитѣ“, и за „сабуръ камъче“, а огнището ми ставаше по-мило и огънятъ ми се струваше, че запѣва все по-приятни мелодии.

*

И станяхъ момче. Бяхъ вече ученикъ въ класоветѣ. Книгата ме увлече.

А азъ не забравихъ вишната...

Тя пакъ така си цвѣтѣше съ бѣли цвѣтове въ зеленки чешички, пакъ даваше прозрачни плодове, пакъ висѣхъ около нея зелени вѣйки... зелени та зумрудени.

И пролѣтъ, и лѣтъ, и есенъ вишната бѣше весела, за-смѣйна и доволна, и зимѣ... тя се обличаше въ особната си прѣмѣйна... въ бисерни вѣнци, елмазени обици и прѣстени, налагаше онѣзи чудна диадема...

И азъ непрѣставахъ да ѝ се радвамъ.

Но... зимѣ... този огънь, този огънь въ пещъта и на камината... Тѣзи негови глѣчки и пѣсни и тѣзи приказка на мама за ..неродената мома..."

*

Азъ порастохъ, напустяхъ бащинъ домъ, отидохъ по свѣта, заскитахъ се по близка и далечна чужбина, да се учя, умъ-разумъ да събирамъ... книги и науки да прѣкарвамъ...

Тамъ — въ първия периодъ на моята чужбина — нѣмаше вече нашата вишня. Имаше други дървета, всекакви дървета, които гледахъ виняги... Имаше и кипариси шумящи, и салкями благоуханни, и сливи, и дюли, и смоковници, и нарове...

Нѣмаше обаче нашата вишня, нѣмаше я ни пролѣтъ, ни лѣтъ, ни есенъ...

А зимѣ? Все въ първия периодъ... единъ мангалъ... Жалко човѣшко създаване за да държи огъня.

Мангалъ!

Огънятъ въ мангала е най-малко една ужасна подигравка; той е въ окови... нѣщо повече, той е бездиханенъ, като въ гробъ... Още незаровенъ, но въ гробъ...

При все това и въ този огнець азъ впивахъ очи, наострѣхъ уши... Да ли не ще видя онѣзи искрици, нашенскитѣ, на нашия огънь, да ли не ще чуя онѣзи пѣсни на нашата пещъ...

Азъ обичахъ мангала зарадъ нашето огнище.

Вслушахъ се въ огъня на мангала... Ехтѣше въ ушитѣ ми нѣщо: „Оста лѣсичка вдовичка“...

Но що слушамъ?

На една страна :

Гелъ кайкчи гетиръ бени Галатая...

На друга :

Ахъ, Бей-олу, вахъ Бей-олу!

Яндж да, яндж кюль олду...

На третя :

Ис то ревма тис зоиc му

Днати на с'апантисо...

Другаритѣ отъ разни народности пѣяхъ. Живѣехми въ общезитие. Нашитѣ българчета не искахъ да останжтѣ по-долу отъ другитѣ. И тѣ подхващатъ съ Голоса на чело :

„День тържественъ, празникъ всенароденъ,

Весели се, българский народъ,

Ти духовно вече си свободенъ,

Свободенъ си на царский животъ.“

Този Голосъ... ей-сега сѣкашъ слушамъ гърляниестий му гласъ. Добъръ пѣвецъ бѣ!

Това се случаваше вечеръ или въ свободнитѣ часове прѣвъ деня...

Денъ — въ класъ. Имаше усилена работа. Всички години постоянни уроци и занятия... Вискателността на Балтазара въ френската граматика; добродушието на Халиль-Ходжа — по арабската; кадифений гласъ на Кантона въ разказитѣ му за римскитѣ доблести; присторената сърдитостъ на Муника въ всеобщата география; сухата и сърдита, каквато физиономията му, математика и физика на Валасидисъ; по-късно — истинский ученъ Абдуллахъ-бей въ своя минералогически и геологически кабинетъ; Калея съ ботаниката си; Калига — съ химията си и Калпа съ анатомията си, — азъ и до сега смѣвамъ имената имъ; — Д-ръ Стамболски съ практическитѣ занятия въ анатомическия кабинетъ; всички тѣзи, а по-късно и физиологическитѣ, фармакологическитѣ, патологическитѣ лекции на Делласуда паша, Фердинандъ-бей и пр. наедно съ всевъзможнитѣ хубости на Босфора не изкарахъ изъ главата ми нашата вишня... нашето огнище...

И когато излѣзѣхъ изъ класъ, изъ анатомическия кабинетъ, изъ химическата лаборатория... и когато ходѣхъ по двора... когато се расхождахъ край Сарай-бурну... азъ дирѣхъ нѣщо... сѣкашъ за да виджъ нашата вишня.

Азъ не я забравѣхъ, както не забравѣхъ огнището съ пещъта и съ „неродената мома.“ Бѣхъ вече се сѣтиль каква е тѣзи „неродена мома,“ която дириль царскій синъ, която намѣриль съ толкозъ мжки, усилия и жертви; виждахъ, че всѣки дири „неродена мома,“ че я дирижтъ и частнитѣ лица и народитѣ... Но за неродената мома — по-послѣ...

Слѣдъ седемъ години учение, азъ напустихъ Сарай-Бурну съ неговитѣ кипариси, смоковници и нарове, съ неговия мангалъ и въсхитителния изгледъ къмъ Босфора и Скутари, съ неговитѣ медицински лаборатории...

И, слѣдъ малки скитания... заминхъ за Сѣверъ.

И тамъ, на сѣверъ нѣмаше вишнията...

И зимѣ огънятъ... огънятъ на нашето огнище, сѣщо го нѣмаше...

Но пакъ, запаляхъ ли „печката,“ бумняхъ ли дървата, азъ сѣдахъ като влюбенъ край нея...

Връцахъ се у дома, т. е. не се връцахъ азъ, вѣй ме разбирате...

Та, връцахъ се...

Ето го на, нашето огнище, нашата пещъ; ето вѣнъ и вишнията...

Нищо не можеше да ги изглади изъ паметъта ми: нито мжчнитѣ лекции по римското право на Боголѣпова и Муромцева, нито увлѣкателното конституционно право на Ковалевски, нито солиднитѣ свѣдѣния на Янжула и Чупрова по финансовата наука, нито общественно-правнитѣ лекции на знаменития старецъ — Лешкова... нито най-сетнѣ... всепоглѣщающитѣ съ споменитѣ си Кремлевски дворци и храмове на Бѣлокаменната...

Чуждата печка ми бѣше до толкозъ мила, до колкото ми напомняше нашата, пещъта... на моето дѣтство.

*

И когато се върнихъ отъ тозъ далеченъ край...

Но за този моментъ не можъ ви каза много нѣщо, не ми дава сърдце да ви го расправямъ...

Азъ мислѣхъ да пригърнхъ... татя, мама... вишнията, всички наши... весели, засмѣни, радостни... Пъкъ азъ заварихъ всички въ черно. Буквално бѣхъ въ черно...

Вишнията нѣмаше и... татя нѣмаше...

Не дѣйте иска повече расправяне...

Татю бѣше на носилото... ний го оплакахми... светия татко... погребяхми го сѣщия день... Цѣло Елѣнско бѣше се стекло да му каже: Богъ да го прости!

И вишнята не видѣхъ. Бѣхъ я отсѣкли турскитѣ башибозуци и низами на Сюлейманъ-паша, които разорили хубавото ни градче.

И азъ плакахъ като... дѣте.

Татю не ме видѣ... А азъ не видѣхъ вишнята... на моето дѣтство...

Слѣдъ туй напустяхъ бащината си къща и вече не ми се ще да се връщамъ въ нея... А кога се върнѣх, нѣщо ми кжса сърдцето...

Вишни много отъ тогазъ израстохъ и тамъ, и тукъ... И самъ садихъ и прѣсаждахъ... Ала нашата вишня, вишнята на моето дѣтинство нѣмаше...

Онѣзи ми пѣше и приказваше и азъ ѝ разбирахъ; онѣзи бѣше все весела, все засмѣна, все радостна, а тѣзи... сѣкашъ нѣщо имъ съмъ кривъ: мълчѣтъ, не пѣжтъ, не приказватъ.

И днешнитѣ азъ обичамъ по стара паметъ... А може нѣкога пакъ да ми запрѣказватъ, пакъ да ми запѣжтъ.

Не се смѣйте!.. Може... И зацо да не може?

Нима вече татю нѣма да ме види?... Нима азъ вече никога нѣма да видѣ вишнята... на моето дѣтство.

*

А огъньтъ?

Видите... Отъ огъня азъ не съмъ се до сега лишавалъ...

Азъ не го видѣхъ да угаева у дома... Пещъта намѣрихъ, огнището намѣрихъ, камината намѣрихъ, кжтоветѣ намѣрихъ...

Гюллето на Сюлейманъ-паша паднѣло, пробѣло покрива на къщата къмъ сѣверъ... Пробѣло чардака и паднѣло долу... но то било безоплно да унищожи нашата къща, нашето огнище...

Азъ видѣхъ огъньтъ да си гори на огнището... и да бумти въ пещъта... Разницата бѣ въ това, че тогазъ...

И сега, азъ обичамъ огъня. Седѣхъ до него и искамъ... и се вслушвамъ..

Искамъ да чуѣхъ едноврѣмешнитѣ му пѣсни... онѣзи пѣсни на моето дѣтство.

Все ми се чини, че той ще подкачи нѣкога да ми попѣе, да ми исприкажи нѣкоя славна приказка за „неродената мома“, която дирилъ царскиятъ синъ и, най-сетнѣ, я намѣрилъ...

Ето защо, като видж огнецъ, азъ се приближавамъ до него, гледамъ го, люблювамъ му се...

Видж ли запалена пещъ... За мене тя е истинска поезия!

Ще ми се да съмъ до него, до огъня, до пламъцитѣ, до искритѣ, които не можихъ и никога не ще можъ да прѣброжъ... Кждѣ!...

Тѣ ми напомнятъ моето дѣтство, моята момчешка възраст; тѣ ми напомнятъ... и „неродената мома“, която дирихи ми ний неотдавна още младитѣ... която...

*

Сега... не се чудете на тѣзи ми страсть... да се зазѣивамъ и заслушвамъ... въ огъня...

Недѣйте поне я нарича непонятна.

Вий, младитѣ, не дѣйте мисли, че всичко, всичко сте научили отъ вашитѣ даскали и даскалицы...

Колко има още да учите... Тепърва, дѣца, тепърва е науката...

Сега не дѣйте пита:

Защо обичамъ вишната, нейнитѣ листа, цвѣтовце, плодове?

Защо обичамъ огъня, огъня на огнището и въ пещъта, когато той на огнището тихо си тлѣе, а въ пещъта бумти и живо-живо пѣе и нѣщо буйно расправя?

— А „неродената мома“?

Тя е друга пѣсень.